

Az alakító művésznek két típusa van: a *szabad* alakító, aki a pillanat ihletében látja meg a figurát s azután széles jókedvében rábízta magát a pillanatok ihletére s ha genie, akkor átrepül a szakadékokon, mint a madár. A másik a *zárt* alakító, aki hosszas tünődés után állapodik meg a figura karakterében s aztán mély gonddal válogatja össze a jellemzés adalékait.

Mind a két fajta művész egyenrangút teremthet. Az első nagy lehet abban az esetben, ha temperamentuma, kedélye, testi, lelki kvalitásai találkoznak a szereppel. A második akkor, ha az elmélyedő spekuláció nem öli ki az isteni tűz lobogását a munka alatt.

Gabányi Árpád tipikus s a legnagyobb volt mindazok közt, akiket ismertem, a második típusban.

Ő egy valódi zárt-alakító művész volt. Ő valósággal bezárkózott a szereppel s azt élettani, pszichológiai, históriai s minden lehető szempont szerint végig gondolta, megrajzolta, nem csak lelkileg, hanem ceruzával kezében; a maszkot tökéletesre kiépítette, a kosztümöt kikereszte, összeválogatta s egy szilárd figurát épített ki, amely végtelenségig tökéletes volt.

Mikor aztán minden külsőség rendben volt és a figurának a darabban s a darabnak az életben való elhelyezkedésével tökéletesen tisztában volt, akkor megeresztette fantáziáját, megnyitotta a szívét s ezer új ötlettel ragdálta a szerep tartalmát.

Legelőször a »Sári bíró« próbáin találkoztam vele. Az első próbák alatt meg voltam ijedve, mert minduntalan félrehívott s a szövegről egy szót se szólt, hanem hol egy régi tarisznyát, hol egy ócska nadrágot mutatott. A maszkról készített rajza sem tetszett, egy nyírott-bajszú kis fonnyadt arcocskát csinált, holott én a vén varnyut egy lobogós bajszú s szélesen hazudó, támadó, botot magasán emelő öreg bohónak ismertem. Gabányinál minden úgy tűnt fel, hogy visszahúzódik, befelé, kicsire, ártalmatlanra. Azután az utolsó próbákon, mikor már teljesen kész volt az alak minden legkisebb részletével, egyszerre csak nekieresztette a fantáziáját. Olyan részletjátékokat hozott, amelyek ma is benne vannak a darabban, pl. ahogy a Jóska gyerek dohányszakáját eltulajdonítja, aztán kiejti

s mikor az visszaveszi azt mondja: »Hát kell e' neked?... No, sose legyen benne dohány!«... (A notabene s a szavak is, az ő író — tulajdona.) Valósággal kivirágzott a keze közt a száraz ág. Minden jelenésében egy sereg apró motívumot talált, amit belevitt, olyat, amit a szerep szövege semmi jelt nem adott s mégis egy pillanatra nem lépte túl szerepe határait. Megmaradt a maga keretében, csak tökéletesre hegedülte a nótát. Mikor aztán az utolsó jelenetben ő, a falu legutolsó szegénye megfenyegeti a hatalmas bírókat, homerosi humor magasságába emelkedett. Ez a kis sovány csósz, aki azt mondja, hogy: »még az a dinnyemag is reszkessen az acskóba, akit jövőre vetnek a földbe!« valami határtalan komikummal hatott. Nem nevetés volt az már, amit keltett, hanem valami különös fölemelkedés, étheri magasság.

Minden szerepével így elbábelődött s mindeniket így meg tudta tölteni isteni tartalommal. Húsz éves korától kezdve öregeket szeretett s tudott legjobban alakítani, ami szintén ennek a végtelen bele-mélyedő zárt munkának a következménye.

A mesterkedő színészek ritkán tudnak életet teremteni: ő viszont egy teremtettseni volt, aki semmi munkát s fáradságot nem kimélt, hogy a színpadi alakot tökéletesre építse ki.

Gabányi Árpádné szül. Lenkey Etel, színésznő. 1876-ban Gerőffy Andor színtársulatánál játszott, mikor Gabányi Árpád nőül vette.

Gabányi Erzsébet, (olysói és héthársi), színésznő, Gabányi László (l. o.) leánya, sz. 1907. máj. 29-én, Budapesten. Az Országos Színészegyesület iskoláját végezte. Vidéken: Somogyi Kálmán, Maribázy Miklós, Alapi Nándor, Kiss Árpád igazgatóknál játszott. Főbb szerepei: »Antónia«-ban: Piri; »Marika« (címszerep); »Heidelbergi diákelet«-ban: Katica; »Templom egeré«-ben: Zsuzsi; »Süt a nap«-ban: Sári; »Házibarat«-ban: Lilly; »Szibériá«-ban: Lizaveta, stb.

Gabányi István (olysói és héthársi), színész, sz. 1882. máj. 5-én, Kolozsvárott, megh. 1911. ápr. 21-én, Budapesten. Fia Ga-